

1991
МАРТ
14
ЧЕТВЕРГ
№ 53 (18676)
сэи 6 мүн.

БҮРЯДАЙ УНДЭН

Олонийтын-политическэ газетэ

1991 оной декабрын 21-нээ гарита

Бүгэдэ арадай референдумэй үдэр хүрэтэр 3 хоног үлэб.

ССР Союз—адли тэгшэ эрхэтэй республикануудай найн дураараа нэгэдэлгын эсэстэй туулагдахан ба хэлсэндэ хабатадагшатай тэрэндэ үгэһэн эрхэ түлөөлэлгэнүүдэй хэм-тээн соо гүрэнэй засаг бэлүүлдэг, бүрин эрхэтэ федеративна демократическа гүрэн мүн.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй ээлжээтэ бэшэ сесси

РЕФЕРЕНДУМ—БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ С. Н. БУЛДАЕВАЙ элдхэлнээ

СЭПОР
ТЯИ
ДУУ
1991 оной...

Буряадай ССР-эй Верховно Совет (РФСР) тухай референдум тухай Хуули баталан абаа бэлэй. Эндэ дурдагдана Хуулинуудай ёһоор референдум гэжэ арад зоной бодото...

РФСР-эй референдум тухай референдум үнгэрэгдэнэ хангаха хэмжээндэ тухай тогтоол РСФСР-эй Верховно Совет 1991 оной февралын 7-до баталан абаа...

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй

Тогтоол

БҮРЯАДАЙ ССР-эй ГАЗАР ДЭЭРЭ

РФСР-эй РЕФЕРЕНДУМ ҮНГЭРГЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай ССР-эй Верховно Совет илгэжэ тогтооб: 1. «1991 оной мартын 17-до СССР-эй референдум ба РСФСР-эй референдум үнгэрэгдэнэ хангаха талаар хэмжээндэ тухай» РСФСР-эй Верховно Советэй 1991 оной февралын 7-до баталан абтаһан тогтоолой зохиолуудан, «Бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгөөр хунарагдаха РСФСР-эй Президентын түшаалье би болгохо хэрэгтэй гэжэ тоолон гүйтэ» гэхэн асуудлаар РСФСР-эй референдум Буряадай ССР-эй газар дээр 1991 оной мартын 17-до үнгэрэхэ.

ЭЛИДХЭЛ ЗУБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Буряадай ССР-эй Верховно Совет С.Н. Булдаевай элдхэлнээ... 1991 оной мартын 17-до РСФСР-эй референдум үнгэрэхэ тухай Хуули баталан абаа бэлэй.

Буряадай ССР-эй Верховно Совет С.Н. Булдаевай элдхэлнээ... 1991 оной мартын 17-до РСФСР-эй референдум үнгэрэхэ тухай Хуули баталан абаа бэлэй.

РФСР-эй референдум тухай референдум үнгэрэхэ тухай Хуули баталан абаа бэлэй. Эндэ дурдагдана Хуулинуудай ёһоор референдум гэжэ арад зоной бодото...

ШЭНЭ ФИЛЬМЭ

УРИНАБДИ

Мартын 14-һон «Прогресс» киностудия «Сансарын хүрдэ» гэхэн баримта фильм харуулагдаха хилэнэн. Энэ фильмэ Зуун Сибирин кинохорон-студии режиссер Сергей Пинингийн найраглан табиган байна.

ССР Союзай бүрин бүтэ байлдаа зориулагдажа, мартың 15-най 17 час 30 минутта Советүүдэй талтай дээр үнгэрэгдэхэ шнитэ гэродой митингдэ эдэхитэй гээр хабатадагшатай партиан организацинуудай секретарь нарай городской Совет Улаан Уд хотын болон республикын ажалшадые урина. Секретариатай совет.

Цэлгүүр:

байгуулмажнь хувилгайдана

БЭЭЭ ДААЬАН ФАБРИКА БОЛОБО

Обдолой үйлдвэрин «Гүна» нэгдэлэй финиалыг үндэснэй хуури дээр бээ даанга «Гэсэр» фабрика Гусинозэрскай байгуулагдаба...

Амгачи эрхилэлгын шэж эрхэ байдлаа дээрхэй үйлдвэр бээ дагаад хүдэлхээ эрмэлзэлгынэй гайхалгүй...

Ингээд танай продукци Абакан, Красноярскай элгээдэжэ, нотагтамнай үлөөгдэхэй гээшэ гү?

Жэлдэ 100 мянган түхрэгэй ноохон үндэн эндэ худалдагдаха юм. Нэгэ үндэнэй худалдаа эрэгнэй сэн гэхэдэ, 50 түхрэгэй болоно...

Людмила Ивановна, фабрикадай овын фирменнэ магизнтай болохо гү?

Энээн тухай үнэнэй хэлсэгшэбди. Үйлдвэрин үлэгдэлүүдэ, элдэб үртээнүүдэ худалдабал, һайн байгаа...

Нэгдэлэй гол предприатитэй амар харилсаа холбоотой гээшэбэ?

Мүнөө дээрэ бүхэ зоориэс хубаагаагүй байнаарбди. Түхээрэлгэнүүдэй занас хэрэгсэлүүдэ, фурнитурта, саарла гэхэ, матын ауйлнуудыг хубаа...

Киногой байшан соо мартын 9-дэ Б. Н. ЕЛЬЦИНЭЙ хэлэн үр

Энэ зал намда олон юмэ хэмжэндэ бүхэлүгдэхэ аргатай өһотой. Тон лэ энэ зал соо депутатудай регионуд хоорондын бүлэгэй бүрилдэхэ залхынэ һанак байхат...

Үнхээрөөшье энэ үе соо демократ худлоон индэлгүгэй хубилаа. Энэ хүдэлхээд хабардан абдалнай бидэнэй хүн бүхэндэ тимишье аятай, бэлэн байгаагүй гэхэ байнаб...

Жэлдэ 100 мянган түхрэгэй ноохон үндэн эндэ худалдагдаха юм. Нэгэ үндэнэй худалдаа эрэгнэй сэн гэхэдэ, 50 түхрэгэй болоно...

Людмила Ивановна, фабрикадай овын фирменнэ магизнтай болохо гү?

Энээн тухай үнэнэй хэлсэгшэбди. Үйлдвэрин үлэгдэлүүдэ, элдэб үртээнүүдэ худалдабал, һайн байгаа...

Нэгдэлэй гол предприатитэй амар харилсаа холбоотой гээшэбэ?

Мүнөө дээрэ бүхэ зоориэс хубаагаагүй байнаарбди. Түхээрэлгэнүүдэй занас хэрэгсэлүүдэ, фурнитурта, саарла гэхэ, матын ауйлнуудыг хубаа...

да тулханхы ха... [Хүсэд дүүргэжэ гэгжэ хэлсэгшэ]. Тинь марг, юрэнхэдэ бүхэ энэ жэл бидэндэ шидэхэй байха...

Союзые һандаргаа гэжэ бидэнэ гэмизнэ. Хэн союзые һандаргаа, долоон республиканыудые саашы хэн түлхэбэ? Демократууд? Россин парламентай Тэрэнэй хульбэри?

Бултанаймай дуратый «Советская Россия» газетин мүнөөдэрэй номерой хоёрдхон нуурта «Ельциндэ элгээдэгдэнэй нэрмэ башы даин гараа...

Мүнөө март харта политикын талаар айкабтар шахардуу. Эгээл шухалын — политика, харин экономикон — гэжэл шухала бэш гэгшэдтэй арсалдаха...

Мүнөө бээлүүжэ байдагбди. Жэл бүхэндэ бригадын гүшүүдэ аттестаци дахин дахин гэрээдэг, мэргэжлээ, хүдэлмэрингөө шанар, классность гээшье дээшлүүлдэг байна...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Энэ зал намда олон юмэ хэмжэндэ бүхэлүгдэхэ аргатай өһотой. Тон лэ энэ зал соо депутатудай регионуд хоорондын бүлэгэй бүрилдэхэ залхынэ һанак байхат...

Турэл нотагтаа тэрүү солотой

УГ ГАРБАЛАА ЗАЛГУУЛАН.

хүсэлтэй байбашье, ажаллаа гэжэ тэрэ шидээдэ хэн. «Победа» колхозд машинчон тракторна парк соо үлдэшлэн ажаллэй хүлээр механикаторнуудые һургадэг юм...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

ВИЛЬЮС. Гүрэнэй «Арас» иредприатин мэргэжлэдэ хуини гэр байра бариха дүраайшуудда бетоносор бүтээдэгдэ гоё һайхан гэрүүдэй ирөкт дүрадагбди. 136 дүрбэлчэн метр талмайтай нимэ гэр 10 мянган түхрэгэй синтэй...

«Элинсэг хулинсагаа элгээдэ дүраа, уг гарбалаа худалда мэдэ» гэжэ хэлсэдэг. Яруунын районной «Победа» колхозой эхн һуури табигшадай нэгэн болохо Ширпа-Доржо Бодиевич Жигжитовэй гэр бүлэдэ гурбадахи үхибүүнине гэрээ хэн. Гурба эрдэнин тоо хүсэбэ гэжэ Дарижал нүхэртээ тэрэ бардынын өхөр байрлаа хэн...

Убэлэй үдэрнүүдэ богониконүүдэ Тигээшье «хн эртэ бодонб, тэрэ бурхайһаа абалтай» гэжэ зөн хэлсэдэг гэшэ. Тэрэшье ауб. Эртэ бодоно, ажаллаа зүбөөр, һайнаар гуримшуулдэг зөн эдэ богоникон үдэрнүүдэ соо ажалашье охэ юмэ; хэжэ үридэгдэ байгаа...

Жэлдэ 100 мянган түхрэгэй ноохон үндэн эндэ худалдагдаха юм. Нэгэ үндэнэй худалдаа эрэгнэй сэн гэхэдэ, 50 түхрэгэй болоно...

Жэлдэ 100 мянган түхрэгэй ноохон үндэн эндэ худалдагдаха юм. Нэгэ үндэнэй худалдаа эрэгнэй сэн гэхэдэ, 50 түхрэгэй болоно...

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Зүдэлтэ өрн дотор

ВЛАДИВОСТОК. Приморини циварай дайнда забалагшад болон инвалитуд түүлөөдэгүүд өөр кинофильмүүдэе харакрэхтай болоо. «Юкел» киноэвэрай ажалла коллективий совет нимэ шиндэхэбэри гаржа, долоон хоногто нэгэ даин үлүү гэрһан биделүүдэй үндэр наһтай хэрэгсэдэ худалдажа захалаа. Тус гаржаһуудые хэрюулын тула киногөдтэй худалданилгэдэ коммерческэ ажал абуулха байна.

А. Е. Филатов «Жилгражданстрой» протсын барилга-хабарлгын 1-дхи управлениин бэрхэ модшо дархашуулай тоодо оролсодог. 1974 онһоо тойшо барилга дээрэ хүдэлжэ, баян дүршл шадабаритай болон энэ хүн олон залушуулыне һурган хүмүүжүүлһэн, һургаһан, һургажашье байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: модшо дархэн А. Е. Филатов.

А. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

жэтэ Орскин багшанартай институтда 10 мянган дүрбэлчэн метр талмайтай һуралсаалай-лабораторион байшан барилдаа. Тэрэн дотор хоёр факультет, найман кафедрэ, аундатор болон лабораторионууд спортивнэй зал байрлаа.

ТАШКЕНТ. Узбегэй ССР-эй Наукунудай академинин прибор бүтээлгэн бюро овоц болон жэмсүүдэе өнсо аргаар хатадэг түхүүлгэдэ зохёон хэрэжэ. Тигээшье хүдөөгэй эжагшад эдэс хоолой эдэ зүйлүүдэе урдань сэг соо һайн шаһартайгаар хатадгалха аргатай болоно.

Жэмсүүр баян Узбекистанда тус түхээрлэг зон хэрэгтэй байха. Иймэ аргаар хатадгалхан жэмсэе крын улэрнэлдэ тебан жэл хүртээр хатадгалжа болоно. Гадуур ингээш хатадгалга жэмсэ болон овоц крын шэһүүрнээ 4-10 дехин хүнгэн болсоно.

Жэмсүүр баян Узбекистанда тус түхээрлэг зон хэрэгтэй байха. Иймэ аргаар хатадгалхан жэмсэе крын улэрнэлдэ тебан жэл хүртээр хатадгалжа болоно. Гадуур ингээш хатадгалга жэмсэ болон овоц крын шэһүүрнээ 4-10 дехин хүнгэн болсоно.

Турэл нотагтаа тэрүү солотой

УГ ГАРБАЛАА ЗАЛГУУЛАН.

хүсэлтэй байбашье, ажаллаа гэжэ тэрэ шидээдэ хэн. «Победа» колхозд машинчон тракторна парк соо үлдэшлэн ажаллэй хүлээр механикаторнуудые һургадэг юм...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Мунөө бээлүүжэ байһан ажаллаары Нонирхоодоми, тэрэ ингэжэ хэлээдэ хэн?

Манай бригада соо хүн бүхэмэй тоотой юм. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хэдэг ажалдамнай хоёр, гурба дахин олон зон урдань хүдэлдэг байгаа...

Арадай эрдэм хуралсалай шэнэ шатада

УРГУУЛИНУУДАА ОЛЗОТОЙ БОЛГОЁ

Ургуулинуудад өөрсдийн бодомжтойгоор зохёон бэшжэ байха хэрэгтэй. Хургуулинуудай үнэтэ хэрэгсэлүүдшье, арга дүршлүүшье олзо оруула ушартай. Хургуулинуудай түхээрэлгэнүүдшье, байрануудшье, ээр эмсэгүүдшье эрдэмдэ тушаахада, түүлөөтэй кружогуудшье, олоной харгалын хэмжээ ябуулануудшье үнэгэржэ байхада болохо. Юрэдөөл, мүнэг олохо ондоошье арга боломжтойгоо бэлдэрбэл, олодохол даа.

Дээрэ хэлэгдээн ханамжанууд тухай тэмдэнэ Захаминай багшанарай үнэрин сугланууд дээрэ үргэснөөр хэлсэгдээн байгаа. Районий доор шатын хургуулинуудай багшанарай суглэн дээрэ Михайловскийн дунда хургуулин ди-ректор Ю. Ф. Островский гү, али хургуулин 1-6 классуудай хургуудад ургамалай зүйлүүдтэй танилсахаа гадна өө-лзийнөө гарар ургуулжа, хур-ьяжа хурдаг юм.

АХА ДҮҮНЭРЭЙ АЯЛГА ДУУНЬАА

«Хүмүүжэл» гэжэ уяра дорь халхан үн-гэрэн Уласоорондын түрүүшэн «Наадан» гэжэ телемарфондо хабалданы хүүгдэй монгол эрхм зохёолшод Галсанбалдангийн ЛОВОР, Жамбын ДАШИДОНДОГ, Нямбуугийн

Галсанбалдангийн ЛОВОР

- Эшгэгээ голон ямаанда дуулаха дуун Шини голон шэглэ Шэмүүжэ ам оруула Эзэнийн би бэлэй — чээгэ, чээгэ. Шэнхэн дэлэнгийн Шэнхэн гаргаха Эшгэгэний эрэлэй — чээгэ, чээгэ. Хэбигрүш нэгтэлхэ Хэсүүнэ хааха Улхитэши бэлэй — чээгэ, чээгэ. Хануунаа аюула Хандхаа албаа Уршин бэлэй — чээгэ, чээгэ. Хабба шэнги Хүлтэйшн Уршин бэлэй — чээгэ, чээгэ. Нахагар үдэндэл Хооборитэйшн Уршин бэлэй — чээгэ, чээгэ. Ноогоон нааралай Зүйтэйшн Уршин байна — чээгэ, чээгэ. Ноотойн бодоной Шээтэйшн Уршин байна — чээгэ, чээгэ. Шодого эбэрүй Шинихидэл адли Ядхайл байха — чээгэ, чээгэ. Шодон хахалын Шинихидэл адляар Шэрбэлээхэл байха — чээгэ, чээгэ. Годон хүүгын Шинихидэл адляар Шамархал байха — чээгэ, чээгэ. Уса босынь

Жамбын ДАШИДОНДОГ

«ЭНХЭ ТАЙБАН УУЛА» ГЭХЭН ЦИКЛЭЭ

- Урда һүн манай хотодо Улын айлшан эрээ. Хүл хөөрсг манай хотодо Хүбшын айлшан эрээ. Аһаад үнтаран гэрээлэ Айнгүй үрөөд эрээ. Уйдлээр, зоводой үрээшнээ Түрнэгэ-наржага газарта Түбэггүй юунд эрээби Бунагананан, нарбан газарта Бусэгий яахада эрээби Олон жалда эдээшэн Ой хубшодо уйдаа гү! Хого газарай амидарал Хоморой айлшанис дуудаа гү! Сүхэ жанжанай талмаке Удээ гэжэ эрээ юм гү!

НИМБУУГИЙН НИМДОРЖ

- Эг Сэгэ хоёр голон Болшор дээрэ тогтонон Эгэл талын заханаа Булшан шахам орошдог Мээмэй мэтээр тобойлон Уран сагаан толгой Мэргэд угсаатан юунд Монгол толгой гэлэн юм! Хүхэ хубшад, шоргал губида, Хүдөө хээршн хаанаше тэрэ Хархада эжилхэн, хэлээд адилхан толгой Хаанаш элбэг даярдаг бэш гү!

П. Д. Шагдаровай «Буряад хэлэнэй саашанки хүгжэлтэ тухай» статья зүбшэн хэлсэнбди

НЮТАГАЙ ХЭЛЭНҮҮДЭЭР БАЯЖУУЛЖА

Наци гэжэмнай оорын газартай, үндэһэн хэлтэй, ёһо заншалтай байдаг гэжэ. Нүүдэй, 40-50 жэлэй үедэ илангаа залуушуунай хэлээ мэдэхээ болижо, ёһо заншала алдажа байна ха юм. Тимэ ушарһаа бидэ буряадууд һайн дабшасатгайга хүгжэбди гэжэ хэлэһэн аргагүй байна.

Хубилган шэнхэдэһэн үедэ манай эрад одоошье алдуу эндүүгээ ойлогшо, оорингоо хэлэ, ёһо заншал, соёл, түхүүш хэргээ тухай асуудалнуудыс табижа байхадань, һайшаалтай юм бээ.

Эдэ үдэрүүдтэ боложо дүүрэн Бүгдэ буряадуудай түлөөлгшэдэй хуралданы арадаймань соёл болосоной тухай хэлэлтэ эхэ дабшаса болохо үгэхэнь дамжаггүй.

Мүнөө буряад хэлэнэ тухайга оорингоо йанамжа хэлээ хүсэлтэй байло. Би оорое республикин урда бэвэн Хяагтын аймгай сонгодо буряадуудай нэгэн гэжэб.

Дүшэ гаран жэлэй саана хуушан монгол хэлэ бэшгэнай орхидоод, манай урда талын сонгоол болон Эдэн сөргүүл буряадуудай нотагай хэлэн үгы болохо туйлдаа хүржэ байна.

1930-аад онуудта буряад үндэһэтэн лата бэшгэтэ ороходоо, хори буряады нотагай хэлэндэ үндэһэлэй, литературна хэлтэ болонхой байна. Бидэртэ буряад литературна хэлэн ойлгосогүй байна. Тимэһээ буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэ, журнал, ном һудараа уншахаа болишообди.

1939 ондо нотаг дээрэ буряад эхин хургуули дүүргэдэ, эсэгингэ эабарар Сүхэн зоводой дүүрэн бэшэ дунда ород хургуулида оройон байнаб.

«Субота» — Хорьатайн буряад хургуулида ороод яахашниб, шамда саашадаа ород хэлэй мэдэхэ боллобшн, хэрэгтэй байна. Ойлгосогүй хори хэлэнэй хэрэг бэрэгтэй гэжэ эсэгини хэлэ хэн.

Мүнөө һанхадамни, абьини хэлэнэн үгэ зүйтэй байба ха. Сонгоол, сартуулинуудай хэлэн халха монгол үндэһэтэй ха юм. Хори литературна хэлэнэй жэшээлбэл, эхэ тобхон, уянгай, ойлгосотойшье байна. Үгын баялигай талааршье сонгоол үгүүлэл дүтэмэггүй.

1968 ондо Улаан-Баатарта хэлэ бэшгэй доктор Ринчен Бимбын монгол хэлэн тухай лекци уншажа байхынь дуулаһан байбаб. Сонгоол, сартуулинуудай нотагай хэлэн монгол хэлэнэй ойро, үгын сонгаар өргөгүй баян юм гэжэ тэрэ тэмдэгдэһэн байна.

Һайн үдэрүүдтэ «буряад үнэн», «бурятия» газетүүдтэ толилогдойон түхүүш эрдэмэй доктор Ш. Б. Чимитдоржиевай, буряады арадай пост Д. З. Жалсареевай номиролтой статьянуудыс би эхэ балсажа уншабаб. Эдэ хоёр автор юулан хори хэлэнэйгүдэ, тэднэй хуушан монгол хэлэ бэшгэтэ орохо тухай бэшгэһэнэй эхэ анкерал татана. Юундэб гэхэдэ, эдэ нурхэдай мүнөөнэй буряад литературна хэлэн дээрэ хэлжэ, бэшжэ байхан ха юм.

Жэшээлэ, энэ асуудалаар хэлэ бэшгэй мэдээжэ доктор Ц. Б. Будаевэй гү, али түхүүш эрдэмэй докторнууд Г. Л. Санжиевай, Д. Б. Ульмижиевай дурдахал, хүн сон буруугаар ойлгожо, сонгоол утга аса хэдэн, оорингоо нотагай хэлэ үргэжэ байна гэлсэжэ болохо байгаа.

Мини ойлгоходо, сонгоол хэлэн хальмагыше хэлэнэй ойро байна. Хэдэн жэлэй саана Красноярск хотодо Ага нотагай хүхэртэйгоо ажалай хэрэгээр ябэходоо, нэгэ хальмагтай уулажа, танилсажа хөөрэлдэхэдөө, нүхэрни хальмагаар бири ойлгожо шадахагүй шахуу байгаа хэн. Харин бинь тулгардангүй ойлголсоо бэлэй. Тимэхэдэ би һайрахагыше хэлэнэ бэшэб, байһэн юумые байһэн соонь демжуулаба.

40-50 жэл соо хэрэглэгдэжэ байһан хори аялга дээрэ үндэһэлэн мүнөө үеын литературна хэлэе хуушан монгол хэлэ бэшгэтэ оруула гэжэ 2-3 жэлэй туршдаа шимдэгдэхээр хэрэг бэшэ байһэнэй мэдээжэ.

Тимгэбшье үндэһэн буряад хэлээ зүбөөр һайнаар хүгжэжэ, соёлоо, ёһо заншалаа, түхүүшэ нэргээжэ гэжэ һаа, мүнөөл үедэ хуушан монгол хэлэ бэшгэтэ яаренгүй, дамайгаар орохо арга боломжо бин гэжэ һангадана.

Хуушан монгол хэлэ бэшгэтэ үндэһэлэн литературна хэлээ бэшэ нотагай хэлэнүүдээр (хори, ашабадаг, эхирэд, булагад г. м.) баяжуулажа, бүхэ буряад эрад зондоо ойлгосотой хэлэн болгогыше оролдохо байгааби.

Энээн тухай баял Бүгдэ буряадуудай хуралдэн дээрэ гүмэгшэ үдхэтэй хөөрөөлдөн болобо ха юм.

Р. ЦЫДЕНДАМБАЕВ, СССР-эй Эзбэгтэ Хүсүүнүдэй ба ажалай ветеран.

БАГШАНАРАЙ КОНКУРС

Хотой 1-дэхи дунда бэйшэн соо һаноний түрүү бөгшөө үнэгэрэгдэб. Бар Салоданович «Байгша оной түрүү бөгшөө» гэлэн нэрэ зэргэдэ хүртжэ, ээлжээгүй.

Юрын хүн тухай

Тэй ушорха талаантэй бэйшооб. Полина Прокопьевна Астраханцева, Агния Актюнова Наталья, Марта Мустафовна Гомбоева гэгшэд дэлгэр сэдхэлтэй зон һэн даа. Залуу намда нэгэ дорго үдэрөө дүүрэн һуунжа худалхэнь нилээн шалаатай, уйтгай шэнги бэлэй. Тээд гурбан жэл үнэгэрэнэй удаа ондоо ямаршье худалхэнь бэдэрхгүй байһанаа ойлгоо һам, Тимгэээр байтараа буряад хүндэ — Марта Мустафовнай дүү Леонидто хадамда гараһа хүн. Тээд найзайн нүхэршье, халаг, харагай үшэн абээшан юм. Нүхэрэнгөө дурасхадаа зориулган шүлэгүүдтэн олон.

ЭХЭНЭРЭЙ НАЙДАЛ — УЯНГАДАА

Тэй ушорха талаантэй бэйшооб. Полина Прокопьевна Астраханцева, Агния Актюнова Наталья, Марта Мустафовна Гомбоева гэгшэд дэлгэр сэдхэлтэй зон һэн даа. Залуу намда нэгэ дорго үдэрөө дүүрэн һуунжа худалхэнь нилээн шалаатай, уйтгай шэнги бэлэй. Тээд гурбан жэл үнэгэрэнэй удаа ондоо ямаршье худалхэнь бэдэрхгүй байһанаа ойлгоо һам, Тимгэээр байтараа буряад хүндэ — Марта Мустафовнай дүү Леонидто хадамда гараһа хүн. Тээд найзайн нүхэршье, халаг, харагай үшэн абээшан юм. Нүхэрэнгөө дурасхадаа зориулган шүлэгүүдтэн олон.

Тамара Байротавай Леонид хүндрөө зориулган нэгэ шүлэгшье (энэ, мүн урдахи оршуулга г. Б.) уншагшетада дурдахда: Эрээн марьян нуга — Эжэл бидэ хоёрой Эндэл дурэн мундлоод, Энээдэн замхад бэлэй. Нарата гэгээн һуни Шүтэл-найдалтайнууд, Нараша-бухал соохоно шүүдэр үндэтайнууд, Нолонго-тула татаа һэн — үрэ зүрхэндэмнай, Наршагдангүй бүхал боомэйлоо һэн — үүрэй сөйтэр, Шүүргэн мүнөө шурхирна — шүүд үлсөнэ, Шинийн дүрше үрхирүүлэн Дүршье холодуула

Дурэн — мүнжэ. Хоёр хүнэй харисаан — ноуца. Гэбшье зохёолтой үлхэнэй хүнэй зүрхэн соогуур гараһон һань, хамгһаа халхалганд хэрэг бин гү! Тамара Байрота оорын ном шүлэгүүдшье һаа, хамтын сонголбори соо шүлэгүүдшье оруулагдан, «Байлаг» журнада толилогдойон өвдөө, төлөөлгөнээр нэгэнтэ бэшэ демжуулагдан байха юм.

Сэдхэлхэй сэнтэй үгээс бүридхэжэ, хүн зондо дурдахаа эрхэдэ хүртжэ гэжэ нэгэ һанант аз талсан бэшэ гү!

Хоёр басагад, хубуун, гурбан ашанар — инэг дуранинь үргэлжэлэ. Тимгэээ Амалера Федоровна уйдангүй. Наһанайнгаа амаралтада гараха хабдаа дүтэбшье, үглөө бири дуратай ажалдаа эзэлүүдгүй урмашан зорино.

Г. БАЗАРЖАЛОВА.

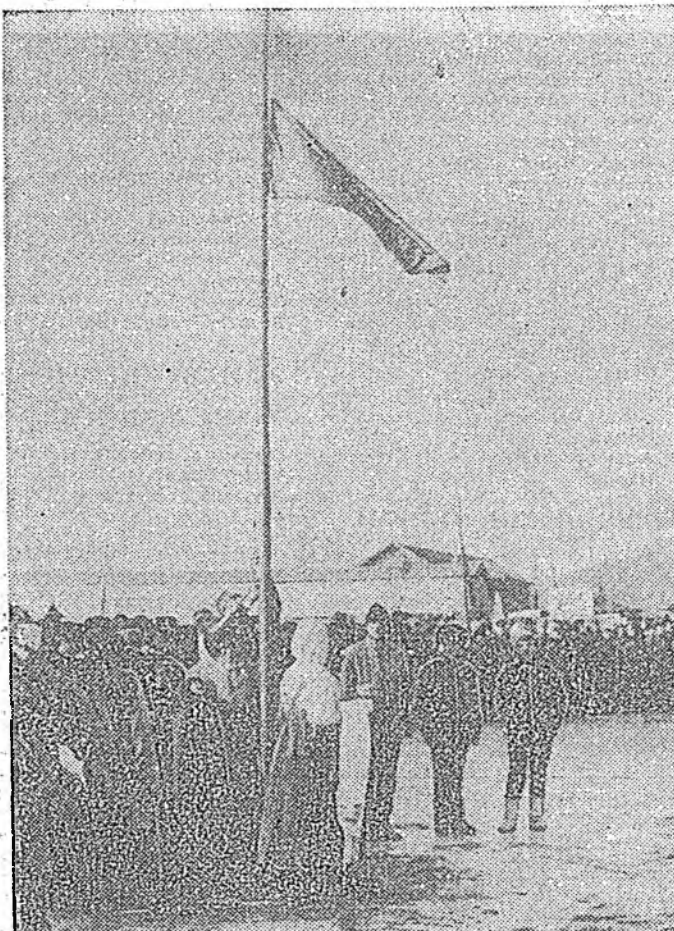
«БУЛАГАЙ» ШАН ХЭНДЭ БАРЮУЛАГДАХАБ?

Ярууни хойно гурнай акадэми полнотдөө толилогдойон, «Мяха» гэлэн газетэ тугуулагдан түрүүш сохотой түбтэ байгуулагдан орой шахуу эрдэ «Булаг» гэлэн газетэ хэлэгдэһэн юм. Энэ газетин үеэ зохёолшо Намыя Балданковон эмхидгэһэн байтада. Эдир бэшгэшдэй шүлэгүүд, зураглалүүд газетин нургуул толилогдойдог байгаа. Удангүй 1935 оной эхээр «Булаг» гэжэ номхойной 1-дэхи номер типогрфида барлагдан, хуушан лагура гараад, республика соо суурхалан үлгэртэй. 1937 он болотер 8-9 номер гаража үрлөө. һууһынь номер хабдаа А. С. Пушкинай наһа бараһаар 100 жэлэй ойдо зориулагдан байгаа.

Республикын залуушулай үбэлэй спортын нааданууд

ЗАЛУУ НАНАНАЙ ЗАЛЯАР БАДАРБА

РСФСР-эй физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилгэш В. П. Кондаков хэлэл.

«Республикын нислэл хото — Улаан-Удэһоо Тарбагатайн район руу зурһын харгыгаар спортсменүүдыг хуулгаһан автобусууд, тухай машинанууд мөртын 7-ной удэр аян замдаа гараа бэлэй. Эдэнэр өхө нэдэнүүдэй болохо тосхондоо хүрэхингөө урда тээ Омүлскын дебаан дээрэ гарамсарга, машинануудһаа буужа, өбрө зуур амарба. Эндэһээ харгы руу шэртэн харахад, Тарбагатайн тосхон алыһан дээрэ Т.Бигдэһан наадангай мэтэ элээр харагдажа байгаа бэлэй.

Районий түб шадархи харгын хоёр захээр гобын шэмэгдэгдэн стэндүүд, урда голзунгууд болонгын үнгэ баруушалаан түүгүд спортын маршунуудай ирагуу аялга хүжгэм тосхойн байра байдалье бүри үзэсхэлэн хайхан, жабхалтай болгожо, хүнэй доосоо баграй өхи сасаруулад абагча.

Төб хайханаар шэмэгдэгдэн, түхээрэгдэн стэндон дээрэ утгемжин аялга дуун олгой дэриунээр эдэлжэ, селгү дээрэ Тарбагатайн дунда Нургуулин бүхи классуудай хурагад гаража, гимнастическэ үпрэжени түүдыг гүйсэдхэн, сугларашадые угтаба.

Республикын залуушулай үбэлэй спортын наадануудай

Залуушулай дунда үнгэрэгдэн энэ нааданад хэбаадахаа манай республикын бүхи 24 районий командинууд, судьянар, соёлой болон искусствын хэдэн зуугаад түлөөлэгшэд эрэлэн байгаа.

Тренинги урда спортсменүүд элээ татан жэгээлдэ зогсожо, хайндэрэй утгемжин үгэцүүдэй түлөөлэгшэ мурисөөһэй ахамэд судья, республикын хүүгэдэй спортын нургуулин директор, Бурадад ССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилгэш М. Б. Митуповой хото худөө нотагуудһаа эрэлэн спортсменүүдэй өхө наадангай перад-жагсаалда хэбаадажа байһан тухай элдэһэнэй түлөөлэгшэ Эмхидхэлэй комитетэй түрүүлэгшэ, Бурадад ССР-эй Министрүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ орлогшо Г. Н. Манжува соёлой спортын түрүүлэгшэ нээһин нээхэдээ, нээжэ хэлбэ:

«Республикын залуушулай үбэлэй спортын нааданууд эгээл төб хайхан хайндэрнүүдэй нэгэн болохо тодорхой, бидэнэр эгээл дутроор хангадаг, хүндэлжэ ябадаг эхэнэрүүдэй улсхоорондын хайндэртэй түлдэбэ. Тимэһээ эндэ сугларһан энэрэй хайхан эдэлхэтэй, үнэр байн эхэнэрүүдтэ, эгэшэ дүүнэртээ, бэсэгэдтээ худөөдэ хүжюүн, элүүр энэх ябахынь, аматухынь үчир зүрхэлнөө хүсэмбэ!»

Совет оройной гимн эдэлжэ, команда бүхэйэй капитанууд мурисөөһөнэй түг үрэгшэй даа.

КПСС-эй Тарбагатайн райкомой нэгдэхэй секретарь В. И. Трофимов, ерадай депутатуудай Тарбагатайн районсоодэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Н. А. Шиммарса гэгшэд үгэ хэлжэ, сугларашадые, спортсменүүдыг амаршалад, амжалта туйлахынь хүсэбэ.

«Наадангай түрүүлшэн үдэр бэсэгэдэ, хубууд үглөөнэй 10 нощаа 3-5 километрэй зайнуудта сөнөөр урилдажа, нүгөөдэ эриманникэй ПГО-гой үбэлэй олон зүйлээр хэдэн километрэй зайда хурдан солбоноо туршалсаа юм. Тимэһээ биатлооноор, шатарээр болон мурисөөһөн олохой дунда, эхэтэ, һонирхол татаа.»

Санаар үнгэрэгдэн мурисөөһөнэй Железнодорожнэй районий түлөөлэгшэд Смирнова, Кузьмина, Октябрьскэй районий Колосникова, хубууд соёлой Бергажанай районий Олег Панамерчук, Сергей Собачников, Железнодорожнэй районий Михаил Батуша гэгшэд шалгержа, наадануудай чемпионий нэрэ ээргэдэ хүртэхин түлөө үсэд шагна тэднэй тудалдэһинэй хайшаалтай.

«Заншалта наадануудые үг гэрэгсэхээс эрэлэн искусствын, ерадай ансамблинуудай уран бэлгитэн олоороо сугларһан байха юм. Тэднэй дундаһаа Тарбагатайн шэмэгшүүдэй «Судьбинушка» гэжэ нэрэтэй залуушулай, «Черныш» гэжэ хүүгэдэй ансамблинуудай, Ехэ-Куналейн шэмэгшүүдэй хоорой эртинстнуудые нэн түрүүлэн нэрлэхэ дурэн хүрэнэ. Эдэнэр үдэһэндоо районий һуурин

тосхонуудар лбажа, хайндэрэй концерт-наада дэлжэ, худөө нотагуудай амжалтадыг, айшладые гөв хайхан, хонгө, хүжюүн хүжэм дугаараа баяжуула. Энэһинээ гадна, Эд бэсэгэн, эдэ хоолой зүйлүүд дэлгэгдэжэ, хүн бүхэн дуретай юумэс худалдажа абһан, сэгхэн байха юм.

«Мурисөөһөнэй удаахи үдэрнүүдтэ эстафета дамжуулгаар, биатлооноор, ПГО-гой үбэлэй спортын олон зүйлээр, стол той теннисээр, конькигаар, бумбэгтэй хоккейгээр һонирхолтой мурисөөһөн болоһон байнэ.

Хубуудай дунда эстафетэ дамжуулгай урилдаанда Железнодорожнэй районий командын түлөөлэгшэ Михаил Батуша бусадһаа түрүүлэн эржэ, команддаа шукала очго бэшүүлбэ. Харин түрүүлшэн үдэр 5 километрэй зайда иланан Бергажанай районий команданда эрхимлэгшэдээ 30-аад секунда хожомдожо, хоёрдоо һуури ээлжэ баатый болоо.

«Хайран даа, хайран! Командын түлөөлэгшэ Панамерчукай һуурын шатада эстафетэ дамжуулга амжаадыг, Железнодорожнэй районий командда бидэнэрээ 3 минуттай түрүүлжэ эбаа. Эндэл манай командын эгээл хурдан хубуун Панамерчук хүсэхые эхэтэ оролдоо. Яахад даа, манай түлөөлэгшэ 2 минутта 21 секунда хорообшье, хүсэхые Бирбагур, гэжэ Бергажанай районий командын тренер Алексей Ушаков гонхороо һэн.

Эстафетэ дамжуулгаар бэсэгэдэ дунда үнгэрэгдэн урилдаанда Железнодорожнэй, Загерайн, Кабанский, Бергажанай, Октябрьскэй районий команданууд һубарилдэн эрбэ.

ПГО-гой үбэлэй олон зүйлээр урилдаанда Перунина (Кабанск), Захаминий районий Янькова, Усова, хубууд соёлоо Загерайн районий Федотов, Октябрьскэй районий Дмитриев, Очиров гэгшэд шалгерһан байгаа. Команданууд хоорондоо дунда гаргахада, Захаминий, Загерайн, Октябрьскэй районий түлөөлэгшэд түрүүлшэн гурбан һуури ээлжэ һэн.

Биатлооноор үнгэрэгдэн мурисөөһөнэ Ивалын, Октябрьскэй, Бергажанай районий команданууд шалгержа гараа. Эндэ команданууд гэгшүүд сооһээ Мария Бердунасева, Нэлли Асташова (Загарай), Октябрьскэй районий Елена Медведева, хубуудэй дундаһаа Юрий Сафронов, Александр Овчинников (хоюула Ивалын район) Алексей Спосивцев (Октябрьскэй район) гэгшэд түрүүлжэ эрэхалом.

Теннисээр мурисөөһөн олоһин һонирхуулбэ.

Юуб гэгшэд, эдэ хэбаадаһан спортсменүүд хэдэн удаа

наадажа байба. Жэшэе, нэгэрэнгээр мурисөөһөнэй дундаһаа Александр Астафьев, Владимир Митупов хоёр нэгдэжэ, Турбахай (Октябрьскэй район), Кабанский районий Миша Ендикомов хоёрдоо һуури ээлжэһэн юм. Бэсэгэдэ дундаһаа Октябрьскэй районий Ольга Чимитдоржина, Оюуна Банзаркисева, Захаминий эрэнэ Аюуна Муданова гэгшэд шалгержа, һуулдэһн эдэнэр хоёр хоёророо наадан оробо ха юм. Эндэ Октябрьскэй районий командын гэгшүүд Астафьев, Митупов, Чимитдоржина, Банзаркисева гэгшэд шалгержа, түрүү урилдаа гарба, хубууд бэсэгэдэ хамтарва үнгэрэгдэн нааданда Митупов Чимитдоржина хоёр түрүүлжэ, команддаа түрүү һуурида гэржаба. Удаахи хоёр һууринуудые Захаминий, Кабанский районий команданууд ээрлэх баатый болоо.

Шатарээр мурисөөһөнэ Октябрьскэй, Железнодорожнэй, Советскэй районий команданууд бэрхээр наадан, түрүүлшэн гурбан һуури ээлжэн байнэ.

Спортын долоон зүйлөө үнгэрэгдэн наадануудай дунда гаргахада, 7189 очко эбаһан Загерайн районий суглуулагдалмай команда шалгержа, түрүү һуури ээрлэ. Эрхимлэгшэдээ 2300-гаад очкогоор гэгшэд Кабанский, Октябрьскэй районий команданууд удаахи һууринуудта гараа. Эдэнэртэ бултандыг шаханжам томо кубогууд баруулагдаба.

Хэдэй үдэрэй туршадэ үргэлжэлэн наадануудай эрхимлэгшэн команда, спортсменүүдтэ физкультура болон спортын талаар республикын гурэнэй комитетэй грамота, үнэтэ бэлгүүд баруулагдаа. Тимэһээ Тарбагатайн районий топтоон гурбан шэн команддаһаа 4-6-дехи һуури ээлжэн Железнодорожнэй, Захаминий, Мухэр-Шибэрэй районий командануудат дүрсахал болгон баруулагдажа, баяр түрүүлбэ.

Наадан яһала хайнаар үнгэрөө. Илангаяа спортын эриим зүйлинуудэр үнгэрэгдэн мурисөөһөнэй ахамэд судьянар В. Н. Фалилеев, А. Б. Шажинов, Е. К. Терентьев, В. М. Цинкер, В. Е. Плутт, Н. А. Боброва, М. В. Поляков гэгшэд эрчим бэлдэхэтэй мэргэжлэтэ байһанга харуулаа гэжэ тэмдэглэхэ дурэн хүрэнэ.

«Удаахи наадан Саян уулын хормойдо — Түнхэнэй райондо үнгэрэгдэхөөр харалагдаба», гэжэ мурисөөһөнэй ахамэд судья Н. А. Боброва, М. Б. Митупов хоёргоого дүүргэбэ.

Т. БАДМАИН.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: республикын залуушулай үбэлэй спортын нэгдэхэй наадануудай үедэ.

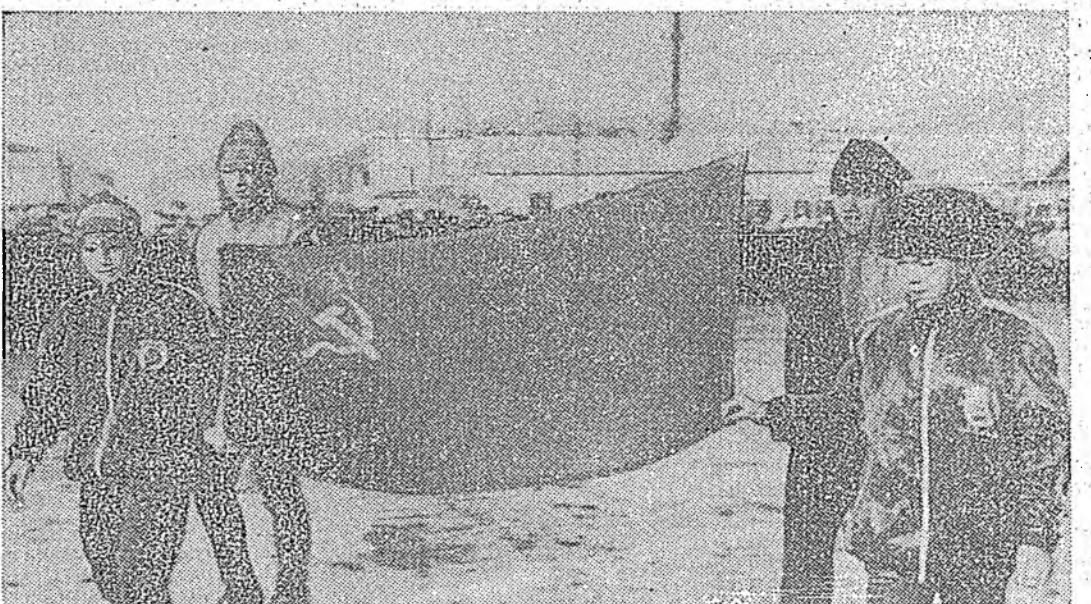
С. КОЗУЛИНАЙ фото.

Эхэнэрүүдэй улсхоорондын үдэртэ — маргын 6-най элдэгшэ, Совет Армии, Далайн-Саргай, Флодой 73 жэтэй, Агуухэ Илалтын 46 жэтэй ойнуудта зорюулагдан республикын залуушулай үбэлэй спортын түрүүлшэн нааданууд Тарбагатайн райондо болобо.

Районий түб Тарбагатай тосхойн стадион үглөөнэй таллажин дунда хайндэрэй урда лоунгунуудар, гөв хайхан плакатуудар шэмэгдэгдэнхэй. Республикын залуушулай үбэлэй спортын нааданууд Баярай оройн байдалда нээгдэн байба.

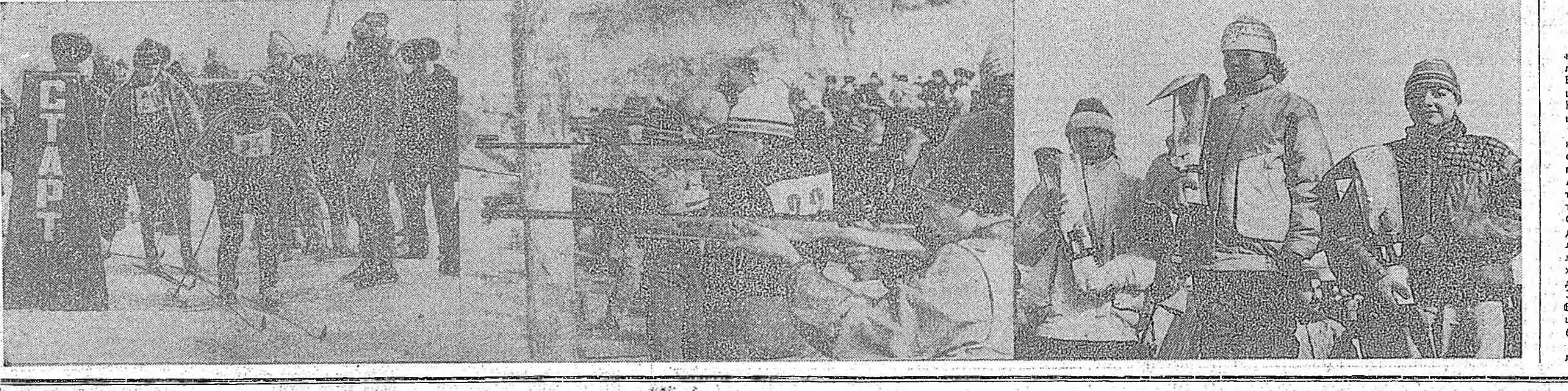
Түүлэй үедэ худөө нотагуудэй жэл бүри үнгэрэгдэжэ болон заншалта хайндэрэй өхө үгэ зуугаад республикын партиёна, совет, профсоюзай, өмсололой органуудай, спортын эмхидхэлэй хүдэлмэрилгэшэд, промышленна предприятиян түрүүлшүүд, партиин, хайхан, ажалтай болон спортын ветеранууд олоороо халадаггүйн хайшаалтай.

Хүдөөгэй үбэлэй спортын нааданууд республикын районуудта жэл бүри үнгэрэгдэдэг болоо һэн. Тимэһээ үч зоной дунда физическэ ультура болон спортыг улам үгжөөжэ, дэлгэрүүлжэ хэрэгшэ шухлаа өлхөм болохо, хүжөө нотагуудта тэрэчинос эдэбичүүлжэ дэлгэрүүлжэ. Байгаа ондо эдэ наадануудые залуу үстанда зорюулаха шийдэхэбэри эбаа һэмди. Юуб гэгшэдэ, залуушулыне эдэ наадануудта хэбаадуулхадэ, бэлгитэй бэрхэ спортсменүүдыг тодорүүлха, тэднэй мэргэжэл дээрэ хэрхэ мэргэһэнэ, республика тосогоо бэлдэхэл хайнтай спортсменүүдтэй болохо зорилго табигдаа һэн, гэжэ физкультура болон спортын талаар республикын гурэнэй комитетэй түрүүлэгшэ,

нээгдэхээс байнаары сугларашадые, хоо ойроһоо эрэлэн спортсменүүдыг айшладые очго үнэл зүрхэлнөө амаршалад, санын зүрэг дээрэ хурдан солбоноо, сагаалса дээрэ хэрхэ мэргэһэнэ, хюлгэ дээрэ һубэлгэн бэрхэ ухаагаа харуулжа, амжалта хүсэхэн үрэлэй үгэнүүд микрофоносоо соностоно.

Убэлэй нааданууд энэ жэлгэрэгшэдэ, залуушулда, үгэ тэбэ гэгшэ. Ушарһын гэгшэдэ, худөө нотагуудай залуу үстангай дундаһаа эрэгшүүдэ үргэн Бураад орохо жэл ойгуур суурхуулжа ябаһан болги шадебаритай спортсменүүд ургон гаража байна. Жэшэе, урда жэлнүүдтэ үнгэрэгдэн худөөгэй спортын наадануудта шалгержа, гараһан Бергажанай

Эмхидхэн байгуулагшад: Бурадад ССР-эй Верховно Совет, Бурадад ССР-эй Министрүүдэй Совет, КПСС-эй Бурадад республикын ханска

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

Макай адрес:
670002, Улаан-Удэ, Копандаришлын үйлсэ, 23, «Бурад үнэн» газетын редакци.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараа. Хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Газетын индекс 50901. Тираж 6600. Хэблэлдэ тухаагдан сэг: 23.25.

Бурадад ССР-эй Госкомиздадэ республикын типографияда газетэ барлаһан хэблэгдэбэ. Директорайнь телефон 2-40-45.